

ΠΕΡΙ ΙΕΡΗΣ ΝΟΥΣΟΥ ΚΑΙ ΟΡΚΟΥ

Εκτός διδακτέας ύλης¹
Ο Θρύλος

Χριστόδουλος Γ. Σέγκος

«Όταν ο ουρανός από ψηλά έδειχνε το φοβερό του πρόσωπο τρομοκρατώντας τους θνητούς, πρώτος ένας Έλληνας τόλμησε να υψώσει τα θνητά του μάτια και ν' αντισταθεί. Ούτε οι μύθοι, ούτε ο απειλητικός ψίθυρος των ουρανών τον τρόμαζαν, αντίθετα δυνάμωσαν τη θέλησή του ν' αποτινάξει πρώτος αυτός τις κλειδαριές που σφράγιζαν τα μυστικά της φύσεως»². Έφα: «Σε ό,τι αφορά στη καλούμενη ιερή νόσο τα πράγματα έχουν έτσι. Πιστεύω ότι η νόσος αυτή δεν είναι πιο θεϊκή, ούτε πιο ιερή (θειότερη...ουδέ ιερώτερη) από τις άλλες, αλλά έχει κι αυτή φυσική αιτία (φύσιν και πρόφασιν)»³. Η φράση αυτή αποτελεί ορόσημο στην ιστορία της εξελίξεως του πολιτισμού στον πλανήτη και έχει περάσει τόσο στους επιστημονικούς όσο και στους επαναστατικούς θρύλους της Δύσεως. Αποτελεί τη μεγίστη προσφορά του Ιπποκράτους⁴ και μια από τις κορυφαίες στιγμές του Ελληνικού πνεύματος. Δεν ανακάλυψε ο Ιπποκράτης την αιτία της επιληψίας, ούτε και τη θεραπεία της⁵, διείδε όμως τις μελλοντικές δυνατότητες και εκφράσθηκε θετικά τόσο για την πρώτη, όσο και για τη δεύτερη. Το σημαντικότερο είναι η επαναστατική - επιστημονική «στάση» που edίδαξε έναντι των ανεξήγητων, έως τότε, φυσικών φαινομένων, είτε αυτά αφορούσαν ασθένειες, είτε σεισμούς και κεραυνούς. Ο Ιπποκράτης (το 4^ο αιώνα π.Χ.) είναι ένας απ' αυτούς που έθεσαν τις βάσεις των μελλοντικών συγκρούσεων μεταξύ πίστεως και λογικής.

Τον 20^ο - 21^ο αιώνα μ.Χ. (25 αιώνες μετά!!!) πικραγουριές, θαυματουργά νερά, σκορπιοί, ελαιοαμβροσία (ο άλλος όρος είναι απωθητικός), εξορκιστές, μάγοι, χαρτορίχτρες, καφετζούδες, αστρολόγοι κ.λπ., τυγχάνουν ευρείας καταναλώσεως στην πατρίδα του Ιπποκράτη από τους συμπατριώτες του!!!

Ο Όρκος και η σημασία του

Ο Όρκος του Ιπποκράτους είναι, μετά τα ομηρικά έπη, το πιο γνωστό κείμενο της αρχαιότητας, τουλάχιστον εξ ακοής. Στο κείμενο αυτό (Για πρώτη φορά στη Δυτική παράδοση διατυπώθηκε σε γραπτό λόγο ο απόλυτος διαχωρισμός μεταξύ φόνου και θεραπείας. Ο Ιπποκράτης για πρώτη φορά διακήρυξε ότι ο Ιατρός υπόκειται σε ηθικές δεσμεύσεις «ιατρικό απόρρητο, σεξουαλική εκμετάλλευση, ενώπιόν του όλοι οι ασθενείς είναι ίσοι ανεξαρτήτως φύλου, φυλής και τάξεως», αφιερώνει τη ζωή του στη θεραπεία των πασχόντων συνανθρώπων με τα μέσα και τις γνώσεις που διαθέτει και δεν συμπράττει σε φόνο. Ο Ιατρός παύει να συγγέεται με τον υστερικό ή ημιπαράφρονα «ιερέα μάγο σαμάνο»⁶). Δηλαδή ο Ιατρός και ο σαμάνος ήταν το ίδιο πρόσωπο, «ηδύνατο» να προκαλεί βροχή ή ξηρασία, είχε την εξουσία να συγχωρεί ή να επιβάλλει ποινές για πραγματικές ή φανταστικές παραβάσεις, να σκοτώνει, να ανασταίνει και να θεραπεύει πάσαν νόσον. Στη πραγματικότητα όμως, είχε τη δυνατότητα μόνο να σκοτώνει - «θυσιάζει» - τα υπόλοιπα ήσαν θεατρинισμοί και κουταμάρες. Σήμερα τέτοιοι σαμάνοι εξακολουθούν να υπάρχουν, όχι μόνο σε πρωτόγονες απομονωμένες φυλές του πλανήτη, αλλά εδώ ανάμεσά μας με επίσημη επαγγελματική στέγη, φορολογικές υποχρεώσεις και διαφήμιση από τα ΜΜΕ. Υπολογίζεται ότι μόνο το ένα πεντηκοστό (1:50) του πληθυσμού του πλανήτη έχει ξεφύγει από την επιρροή των «σαμάνων» και ένα ποσοστό από αυτούς όχι απόλυτα. Τέτοια «γενική» αποδοχή σε παγκόσμια κλίμακα καθιστά δυνητικά επικίνδυνη την απόρριψη των σαμάνων - μήπως κάπου ετοιμάζονται ήδη οι πυρές;

Τα Ερωτήματα

1. Πότε διατυπώθηκε ο Ιπποκράτειος Όρκος; Δεν είναι γνωστό. Κατά πάσα πιθανότητα γράφτηκε πολύ αργότερα από την υπόλοιπη Ιπποκράτειο συλλογή.

2. Εδίδετο ο Όρκος ανέκαθεν; ΟΧΙ. Μετάφραση του Όρκου στην ηπειρωτική Ευρώπη έγινε στις αρχές του 16^{ου} αιώνα. Η πρώτη βεβαιωμένη απαγγελία του Όρκου έγινε στο Πανεπιστήμιο της Βιττεμβέργης το 1508. Στο Μονπελιέ ενσωματώθηκε στην επίσημη τελετή αποφοιτήσεως, για πρώτη φορά, το 1804. Στην Αγγλία μεταφράστηκε περί τα

τέλη του 16^{ου} αιώνα από τους John Securis, Thomas Newton, John Read και Peter Lowe⁷.

3. Απαγγέλλεται ο Όρκος του Ιπποκράτους από τους αποφοίτους των ιατρικών σχολών του δυτικού κόσμου; Σήμερα ΝΑΙ. Σε πολλές Ιατρικές Σχολές απαγγέλλεται τόσο κατά την έναρξη των σπουδών, όσο και κατά την αποφοίτηση.

4. Απαγγέλλεται αυτούσιος; ΟΧΙ. Υπάρχουν παραλλαγές. «Δυνητικά» ο Όρκος μπορεί να αλλάζει κάθε χρόνο ανάλογα με την απόφαση των διδασκόντων και των φοιτητών/-τριών των ιατρικών σχολών.

5. Απαγγέλλεται ο Όρκος του Ιπποκράτους από τους απόφοιτους των ιατρικών σχολών του υπόλοιπου κόσμου πλην της Δύσεως; ΝΑΙ και είναι πάντα παραλλαγές του Ιπποκράτειου. Οι Θεοί εξυπακούεται ότι αλλάζουν. Στα αραβικά υπάρχουν τρεις γνωστές παραλλαγές του Όρκου – Qasam (ο επίσημος), Namus και Wasiyah.

6. Ποιές είναι οι συνηθέστερες αλλαγές του Όρκου; Α. Δεν αναφέρονται ο Απόλλων και οι υπόλοιπες Θεότητες. Αναφέρεται ο Παντοδύναμος Θεός ή δεν αναφέρεται κανένας Θεός - οι απόφοιτοι ορκίζονται επί τω λόγω της Τιμής τους. Β. Ποτέ ο Ιατρός δεν συμπράττει σε φόνο - η προσθήκη εδώ είναι: «δεν συμπράττει «ακόμη και όταν του ασηθεί βία». Γ. Η φροντίδα για την υγεία των συνανθρώπων αρχίζει από τη «σύλληψη» και τελειώνει με το θάνατο. Δ. Παραλείπονται τα περί ιατρικών σπουδών των τέκνων των δασκάλων της Ιατρικής, ώστε να μην αποτελείται το 40% των πανεπιστημιακών από συγγενείς καθηγητών πανεπιστημίου.

7. Υπάρχουν αντιφάσεις μεταξύ του Όρκου και των πρακτικών της εποχής του Ιπποκράτους και πέραν τούτου μεταξύ του Όρκου και της υπολοίπου Ιπποκράτειου συλλογής; ΝΑΙ. Οι πιο εμφανείς:

-Ο Όρκος απαγορεύει τη διακοπή της κησέως, ενώ σε άλλο σημείο της συλλογής περιγράφονται λεπτομέρειες και «πυσοί» για τη πρόκλησή τους. Την εποχή που ήταν νόμιμη η έκθεση με σκοπό το θάνατο του νεογέννητου⁸ πώς θα ήταν δυνατόν να υπάρχουν αντιρρήσεις για καταστροφή του κησέματος πριν τη γέννηση; Ωστόσο, το θέμα απαγορεύσεως της διακοπής της κησέως είχε τεθεί ήδη από το Πυθαγόρα.

-Ο Όρκος απαγορεύει τις χειρουργικές επεμβάσεις από Ιατρό, ενώ σε άλλα σημεία περιγράφει με λεπτομέρειες οργάνωση χειρουργείου και χειρουργικές επεμβάσεις.

8. Υπάρχει άλλος όρκος πλην του αυθεντικού Ιπποκράτειου; ΝΑΙ. Υπάρχουν, όπως αναφέρθηκε ήδη και είναι όλοι παραλλαγές του Ιπποκράτειου με μικροδιαφορές μεταξύ τους, οι οποίες δεν έχουν να κάνουν με την ουσία. Υπάρχει και ο Παγκόσμιος Ιατρικός Όρκος (παραλλαγή και αυτός του αυθεντικού) της Διακηρύξεως της Γενεύης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, όπως διατυπώθηκε από την World Medical Association το 1948 και ανανεώνεται συνεχώς από τις συνελεύσεις της οργάνωσης αυτής: Ελσίνκι 1964, Τόκιο 1975, Βενετία 1983, Χονγκ Κονγκ 1989, Σόμερσετ (Νοτίου Αφρικής) 1996, Εδιμβούργο 2.000 κ.ο.κ., στον οποίο ο νέος γιατρός δεν ορκίζεται σε κανένα Θεό, εγγυάται τη τήρηση του Όρκου με το λόγο της τιμής του. Ο Όρκος αυτός έχει ισχύ νόμου και πρέπει να τηρείται από όλους τους Ιατρούς του πλανήτη. Η διατύπωση ενός παγκοσμίου Ιπποκράτειου όρκου αποφασίστηκε και υλοποιήθηκε το 1948 λόγω των εγκλημάτων που διεπράχθησαν από Ιατρούς στη ναζιστική Γερμανία⁹. Οι Ιατροί αυτοί είχαν δώσει τον αυθεντικό Ιπποκράτειο Όρκο, ορκιζόμενοι στον ίδιο το Θεό Απόλλωνα αυτοπροσώπως.

9. Υπάρχουν ιερά και απαραβίαστα κείμενα; ΝΑΙ. Ιερά και απαραβίαστα είναι μόνο τα κείμενα των εξ' αποκαλύψεως θρησκειών. Ο Όρκος είναι ένα από τα πιο σημαντικά κείμενα στην ιστορία της ανθρωπότητας, αλλά ο Ιπποκράτης - του - «ουδέν τι μοι δοκεί...ΘΕΙΟΤΕΡΗ είναι νούσων ουδέ ΙΕΡΟΤΕΡΗ, αλλά ΦΥΣΙΝ μεν έχει και αυτή και ΠΡΟΦΑΣΙΝ» - είναι πλέον ή βέβαιο ότι θα θεωρούσε προσωπικό του υβριστή αυτόν που «ἐπ' ονόματι του» θα υποστήριζε ανοησίες περί ιερών και απαραβίαστων.

Αναζητήσει απαντήσεων

Οι καιροί και τα ήθη αλλάζουν συνεχώς, έτσι ώστε γίνεται εμφανής η υποκρισία στο θέμα των εκπτώσεων, της ευθανασίας, της κοινοποιήσεως δεδομένων υγείας, της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, της κλωνοποιήσεως και όχι μόνο. Εκπτώσεις γίνονται νόμιμα και όχι μόνο για θεραπευτικούς λόγους. Ευθανασία ασκείται νόμιμα, σε πολύ περιορισμένη κλίμακα, αλλά ασκείται ήδη σε δύο τουλάχιστον χώρες. Πολύ σοβαρό θέμα είναι η γνωστοποίηση δεδομένων υγείας, όχι μόνο ασθενών, αλλά και υγιών ατόμων, δηλαδή γενετική ανίχνευση πιθανότητας εμφάνισης νόσων στο μέλλον με επιπτώσεις στις εργασιακές σχέσεις και στα συστήματα ασφαλίσεων. Συζητήσεις συνεχίζονται για δεκαετίες, αλλά δεν έχουν καταλήξει πουθενά. Και προκύπτουν νέα προβλήματα με την πρόσφατη εξέλιξη της βιοτεχνολογίας. Ιατροί ή και μη Ιατροί υπόσχονται ότι μπορούν να χαρίσουν δεύτερη ζωή: ας σκεφτούμε τι θα γίνει αν τέτοιες κουταμάρες πάρουν μαζική έκταση, πράγμα καθόλου απίθανο.....ζόφος και φρίκη.

Απαντήσεις σε όλα αυτά θ' αργήσουν να δοθούν...αν ποτέ.

Τα Εντάξελα

«Κάποιοι ερευνητές, πρόεδροι Διεθνών Ιατρικών Ενώσεων(SIC), προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα νέο καταστατικό χάρτη για τη ρύθμιση των ηθικών και δεοντολογικών κανόνων άσκησης του ιατρικού επαγγέλματος(SIC). Οι συντάκτες αυτού του χάρτη δεν δίστασαν(SIC) να χαρακτηρίσουν τον Ιπποκράτειο Όρκο ως ένα παρωχημένο

κείμενο, ανεπαρκές για τις ανάγκες του σύγχρονου ιατρικού επαγγέλματος». Ντροπή: οι δράστες να εκτελεστούν δι' εμπαιπίσεως σε θεϊκό οξύ, μαζί με τους εκπροσώπους της World Medical Association, οι οποίοι το 1948 διετύπωσαν Όρκο του Ιπποκράτους χωρίς αναφορά στον Ιερό Απόλλωνα. Να εκτελεστούν με τον ίδιο τρόπο και οι Έλληνες καθηγητές πανεπιστημίου που επιτρέπουν να απαγγέλλεται παραλλαγμένος ο Όρκος από αποφοιτούντες Έλληνες γιατρούς.

Ο Ιπποκράτης πέθανε σε ηλικία 104 ετών στην περιοχή της σημερινής Λάρισας. Συνεπεία τούτου, κάποιοι «μεγαλοεπιχειρηματίες» δεν εδίτασαν, αλλά τουναντίον ετόλμησαν, να δημιουργήσουν SITE – www.Vtes.gr - στο διαδίκτυο με τον εξής ασεβή τίτλο: «ΨΗΣΤΑΡΙΑ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ - Νομός ΛΑΡΙΣΑΣ Πόλη: ΛΑΡΙΣΑ Διεύθυνση: Ερμιογένους 8 Κατηγορία: Διασεκεδάσεως Κέντρα, Ταβέρονες με ψησταριά και μουσική (SIC)». Αυτούς τους ασεβείς «μεγαλοεπιχειρηματίες» τι θα τους κάνουμε; Να ψηθούν στη ψησταριά τους.

Και αυτούς τους θρασεύς που ονόμασαν Aescoular = Ασκληπιός, τη γνωστή εταιρεία ιατρικών ειδών και εργαλείων τι θα τους κάνουμε, θα τους κόψουμε με τα νυστέρια που κατασκευάζουν; Η Esoular δεν είναι ταβέρινα, είναι μεγάλη και σεβαστή εταιρεία. Σιωπή. Μα μια που αρχίσαμε τις τιμωρίες, γιατί δεν τους εκτελούμε και.....Είπα σιωπή, άλλο Ασκληπιός και άλλο Ιπποκράτης.

Όσο για τον «Ανάχαρη Χότζα» που προβάλλεται ως πατέρας του Ιπποκράτη...Ποιόν απ' όλους;

Τον Ανάχαρη του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, το γιο του βασιλιά των Σκύθων που λέγεται ότι είχε Ελληνίδα μητέρα και του έκοψε την κεφαλή ο αδελφός του επειδή είχε αποκτήσει ελληνική μόρφωση και συνήθειες; Αυτός δεν παντρεύτηκε ποτέ. Το όνομά του ήταν σκέτο Ανάχαρης, αποκλείεται να λεγόταν και Χότζας διότι χοτζάδες δεν υπήρχαν τότε. Χοτζάδες άρχισαν να υπάρχουν μετά το 632 μ.Χ., όταν άρχισε να λαμβάνει χώρα το Hajj, δηλαδή το προσκύνημα των μουσουλμάνων στη Μέκκα, 1000 περίπου χρόνια μετά από την εποχή του Ιπποκράτους. Τώρα το ότι και χριστιανός μπορεί να το θέσει ως τίτλο ευγενείας πριν από το όνομά του, π.χ. Χατζημούρτζος, αυτό είναι μια άλλη ιστορία.

Τον Ανάχαρη της Γαλλικής επανάστασης, δηλαδή τον Πρόσω βαρόνο Jean Baptiste Baron de Cloots (1755 - 1794), ο οποίος υπέγραφε τα γραπτά του ως Anacharsis και αργότερα του έκοψαν τη κεφαλή; Αποκλείεται.

Τον Ανάχαρη από το βιβλίο του Jean Jacques Barthelemy με τίτλο Voyage de jeune Anacharsis en Grece, το οποίο μετέφρασε στα Ελληνικά ο Ρήγας Φεραίος; Και αυτός αποκλείεται, πρόκειται περί φανταστικού προσώπου, αποκλείεται εντελώς.

Εν πάση περιπτώσει ο Ιπποκράτης είναι γιος του Ιατρού Ηρακλείδη και της Φαιναρέτης, εικοστός απόγονος του Ηρακλή και δέκατος ένατος απόγονος του Ασκληπιού. Πέθανε το 360 π.Χ. μεταξύ Λαρίσης και Γυρτώνος (Σημερινός Τίρναβος) (Γυρτών - από τον Αργοναύτη).

Και τον Umberto και τον Karvahal... τι να τους κάνουμε; Να τους χαριστεί η ζωή.

Τα Σοβαρά

Κανείς δε δύναται να «επιτεθεί» στον Ιπποκράτη, κανείς δε δύναται να «αμφισβητήσει» τον Ιπποκράτη, ούτε στον τύπο, ούτε στο διαδίκτυο, για να γίνει όμως αντιληπτό αυτό θα πρέπει να υπάρχουν ορισμένες προϋποθέσεις, π.χ. η βιβλιογραφία που αναφέρεται στην υποσημείωση 4 του παρόντος είναι ό,τι πρέπει.

Τις αρχαίες Ελληνικές Θεότητες δεν τις μισεί το «Ιουδαιοχριστιανικό» ιερατείο, ούτε «κάποιοι ερευνητές - πρόεδροι Διεθνών Ιατρικών Ενώσεων», τις μισούν μόνο οι φανατικοί.

Τα ονόματα μιας από τις πολλές ομάδες «Ερευνητών προέδρων Διεθνών Ιατρικών Ενώσεων» (SIC), που βεβαίως δεν είναι όλοι, ούτε ερευνητές, ούτε πρόεδροι: <http://www.wccke.com/webra/jur-e-0,3.shtml> Στο «καταστατικό χάρτη για τη ρύθμιση των ηθικών και δεοντολογικών κανόνων άσκησης του ιατρικού επαγγέλματος», που είναι μια ακόμη παραλλαγή του Όρκου, το όνομα του Ιπποκράτους αναφέρεται με το προσήκοντα σεβασμό και όχι βέβαια ως βιβλιογραφία(!!!) η αναφορά «Όρκος του Ιπποκράτους» ή «Ιπποκράτης» είναι μοναδική πέραν και μακράν πάσης βιβλιογραφίας. Μήπως αντί να τρωγόμαστε με τα αρχαία μεγαλεία, αυτά κανείς δεν τα αμφισβητεί, θα έπρεπε να φροντίσουμε να είναι ανοιχτό το πανεπιστήμιο όλο το χρόνο; Θα έπρεπε να προσπαθήσουμε να πάψει να υφίσταται η αδιανόητη φρίκη του ενός συγγράμματος του καθηγητού, που διδάσκεται για δεκαετία και πλέον αφήνοντας στραβούς τους φοιτητές; Ή να γυρίσουμε πάλι πίσω στους καταλόγους των εκδοτών προς τους συγγραφείς; Πάλι πίσω; Μα πόσο πίσω αδέσφια - υπάρχει πιο πίσω; «Εκεί που φτάσαμε ή πεθαίνουμε ή επιβιώνουμε».¹⁰

ΥΓ. Ο φίλος της εφηβείας μας τα είχε πει από παλιά, αλλά – mutatis mutandis - ισχύουν και σήμερα. «Το ημέτερον κοινόν ήρχισε να χορταίνει τας στάνας, τας στρούγκας, τα λημέρια, τας φλογέρας, τους κολλήγους, τους λεβέντηδες, τας ασημοκαπνισμένας πιστόλας, τας ζηλεμένας κόρας, τα μοιρολόγια, τα ασημοχρύσαφα και τους κεραισιμούς των τράγων»¹¹ μαζί με τα τσιφτετέλια και τους καρσιλαμάδες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Σότη Τριανταφύλλου: από γραπτό της.

2. «Horibili super aspectu mortalibus instans, primum GRAIUS homo mortalis tollere contra est oculus ausus primusque obsistere contra...». *De Rerum Natura – Liber Primus*, 65, Titus Loucrítios (98 π.Χ - 55π.Χ). Τίτος Λουκρίτιος «Για τη Φύση των Πραγμάτων» Εκδόσεις Θύραθεν, 2005; σελ. 6. Εργράφη προς έπαινον του Επίκουρου. Ο Ιπποκράτης όμως (460 π.Χ – 370 π.Χ.) προσηγήθηκε του Επίκουρου (341 π.Χ - 270 π.Χ).
3. «Περί μεν της Ιερής Νόσου καλεσμένης ουδ' έχει: Ουδέν τι μοι δοκεί των άλλων θειοτέρα είναι νόσων ουδέ ιερώτερη, αλλά φύσιν μεν έχει και αυτή και πρόφασιν...» Ιπποκράτης, *Περί Ιερής Νόσου Ι*. Σχετική βιβλιογραφία στο πρωτότυπο και σε μετάφραση βρίσκεται στη βιβλιοθήκη του Ιδιωτικού Νοσηλευτικού Ιδρύματος Μητέρα. Διότι το Μητέρα δεν απαγορεύει ούτε καταργεί την αγορά επιστημονικών περιοδικών και συγγραμμάτων (κάτι τέτοιο μόνο βαριά άρρωστη διάνοια θα το έπραττε και μάλιστα νυκτινή) το αντίθετο εμπλουτίζει συνεχώς τη βιβλιοθήκη του.
4. Η Ιπποκράτειος Συλλογή, δηλαδή τα έργα που μπηξαν κάτω από το όνομα του Ιπποκράτους, πιθανότατα από τους σοφούς της βιβλιοθήκης της Αλεξανδρείας, αποτελείται από 68 - 72 έργα (ανάλογα με τον ερευνητή), μεταξύ των οποίων και ο Ιπποκράτειος Όρκος. Η μελέτη των γλωσσικών διαφορών και των διαφορών στο ύφος έχει δείξει ότι οι συγγραφείς της Ιπποκράτειου Συλλογής είναι διάφοροι Έλληνες Ιατροί προερχόμενοι από διαφορετικές σχολές της εποχής, κυρίως της Κω και της Κνύδου. Εδώ θα αναφερόμαστε στον Ιπποκράτη ως να είναι ο μόνος συγγραφέας. Λεπτομέρειες επί του θέματος α. Ιπποκράτης, Τόμος 1^{ος}, Δημήτριος Αυπουρλής εκδ. Ζήτηρος. 2000. β. Ιπποκράτης. *Περί Αρχαίας Ιατρικής* εκδ. Δαίδαλος Ι. Ζαχαρόπουλος 2001.
5. Η θεραπεία των ασθενειών μέχρι πολύ πρόσφατα συνίστατο σε δίαιτες, υποκλυσμούς, βεντούζες, αφαιμάξεις (συνήθως με φλεβοτομή - βδέλες - κοφτές βεντούζες) συν σναπισμό. Με τις «θεραπείες» αυτές πέθανε ο Ουάσινγκτον, ο 1^{ος} Πρόεδρος των ΗΠΑ το 1799 και πολλοί άλλοι επώνυμοι πριν και μετά. Για τους ανώνυμους δε μιλάει κανένας. Με άλλες «θεραπείες», αλλά στο ίδιο μήκος κύματος, πέθανε το 1881 ο Garfield ο 20^{ος} πρόεδρος που πυροβολήθηκε από τον ημιπαράφρονα Guiteau. Στη «θεραπεία» αυτή έλαβε μέρος και ο Graham Bell ο εφευρέτης. Η υπεράσπιση του δολοφόνου ισχυρίστηκε ότι το πρόεδρο δεν τον σκότωσαν οι σφαίρες του Guiteau, αλλά οι γιατροί του. Ο τραυματισμένος πρόεδρος θα επιβίωνε αν τον άφηναν χωρίς καμία θεραπεία. Τον Guiteau τον κρέμασαν το 1882. Ο επικεφαλής των Ιατρών αναγκάστηκε να απολογηθεί δημοσία και δεν τον εδόθη η αμοιβή που ζήτησε. Όταν αιχμή ακοντίου καρφώθηκε στο μάτι του Γάλλου Βασιλιά Ερρίκου Β', οι Ιατροί του, μεταξύ των οποίων και ο μεγάλος Ambroise Paré, έκοψαν αμέσως τα κεφάλια πέντε καταδίκων για να αναπαραστήσουν το τραύμα και να τον θεραπεύσουν, τέτοιο ιατρικό ήθος. Ο Βασιλιάς πέθανε σε λίγες μέρες.
6. Margaret Mead. Αναφορά από Rita I. Marker et al, "Euthanasia: An Historical Overview" *Maryland Journal of Contemporary Legal Issues* 1991; 2:257-298.
7. The Hippocratic Oath in Elizabethan England. *The Bulletin of the History of Medicine* Vol 4, p 201, 1936 - Jones, W.H.S. *The doctor's oath: An essay in the history of medicine*, p. 24, Cambridge University Press 1924- Jones, W.H.S. *Hippocrates*, p. 299, Harvard University Press 1924.
8. Φροντίδα για τα έκθετα βρέφη ελήφθη, για πρώτη φορά στην ιστορία, στις αρχές του 13^{ου} αιώνα από τον Πάπα Ιννοκέντιο Γ', ο οποίος τοποθέτησε «βρεφοδόχους» σε ορισμένες εκκλησίες και μοναστήρια της Ρώμης, όπου τοποθετούσαν το εκτιθέμενο βρέφος. Η βρεφοδόχος ήταν περιστρεφόμενο βαρέλι με το μισό στόμιο μέσα από τον τοίχο και το άλλο μισό να εξέχει στο δρόμο, ώστε να μη βλέπει κανείς από το προσωπικό του εκκλησιαστικού ιδρύματος την εγκαταλείπουσα το βρέφος μητέρα. Από τα ανεπιθύμητα βρέφη, μέχρι τότε, πολύ λίγα εγκαταλείπονταν στα σκαλιά των εκκλησιών, τα περισσότερα πετάγονταν στα σκουπίδια ή στον Τίβερη. Ο Ιννοκέντιος Γ' (Innocenti = Αθώος) ήταν ο εμπνευστής της τέταρτης σταυροφορίας, η οποία κατέστρεψε το Βυζάντιο το 1204. Ο ίδιος διέταξε το 1209 τη σφαγή των Καθαρών «αιρετικών» της Languedoc στη νοτιοανατολική Γαλλία. Όταν οι σφαγείς ρώτησαν τον εκπρόσωπο του Πάπα: «μα αιρετικοί είναι μόνο το 5% των κατοίκων, πώς θα τους ξεχωρίσουμε; Αυτός απάντησε - Σφάχτε τους όλους, ο Θεός θα ξεχωρίσει ποιοι είναι οι δικοί του.» Εσφαγιάσθησαν 20.000. Άβυσσος...και σωτήρας και μαχαροβγάλτης. Τα επώνυμα Esposito - Esposti - Proietti = έκθετος, είναι από τα συνήθη στην Ιταλία μαζί με το επώνυμο Innocenti από το όνομα του Πάπα.
9. Alexander. L. "Medical Science under Dictatorship" *New England Journal of Medicine* 1949; 39:39-44.
10. Κώστας Βαρώτσος Καθηγητής Αρχιτεκτονικής στο ΑΠΘ. Τα Νέα 27-3-2007 Σελ. Ρ23.
11. Περιέχεται στο πρόλογο του Εμμανουήλ Ροΐδη στη συλλογή διηγημάτων του Μεταξά Βοσπορίτη, 1899.